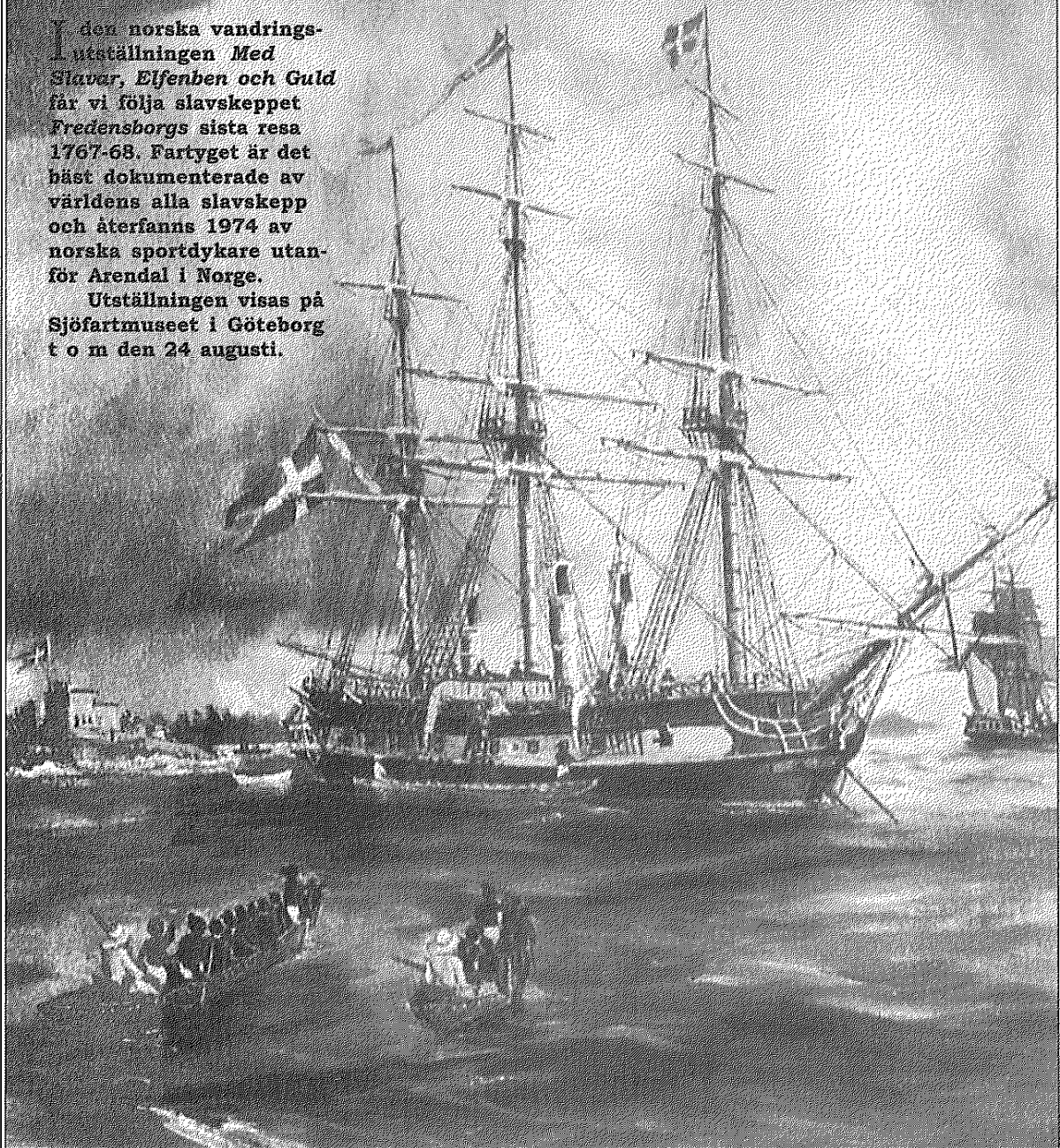

Med slavar, elfenben och guld

I den norska vandrings-
utställningen *Med
Slavar, Elfenben och Guld*
får vi följa slavskeppet
Fredensborgs sista resa
1767-68. Fartyget är det
hast dokumenterade av
världens alla slavskepp
och återfanns 1974 av
norska sportdykare utan-
för Arendal i Norge.

Utställningen visas på
Sjöfartsmuseet i Göteborg
t o m den 24 augusti.

AV KARIN VIRGIN

TEXTEN ÄR BASERAD PÅ ETT INFORMATIONSBLAD
OM UTSTÄLLNINGEN SAMT INFORMATION FRÅN
NORSKA SJÖFARTSMUSEETS HEMSIDA.

Redan på 1600-talet hade Danmark-Norge förvärvat besittningar i Västindien och anlagt befästningar på strategiskt viktiga platser i Västafrika. Handelssjöfarten från Danmark-Norge kom med tiden att beskriva ett triangelmönster som

på norska fick namnet *trekantfarten*. Från Europa hade fartygen med sig bl a vapen, brännvin, textilier och järnvaror som avyttrades i Afrika. Därifrån fraktades slavar, elfenben och guld till kolonierna i Västindien, där slavarerna användes som billig arbetskraft på de många plantagerna.

Tillbaka till Europa skeppade man resultatet av slavernas arbete, dvs främst socker, rom, bo-

mull och mahogny.

Fartygens lastförmåga utnyttjades maximalt, inte minst under slavtransporterna, då man använde sig av ett mallsystem, som noga angav hur stor plats varje slav fick uppta under resan.

Slavhandelsns rötter i Afrika

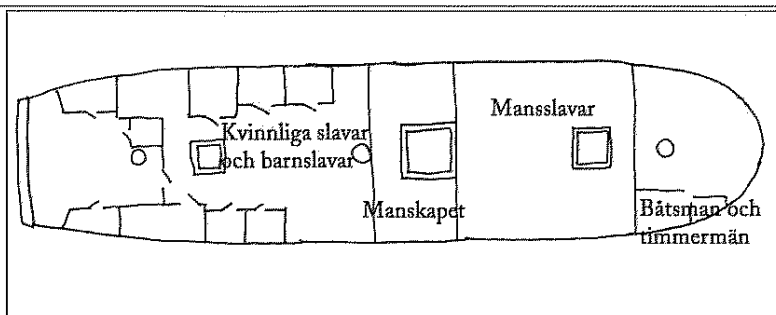
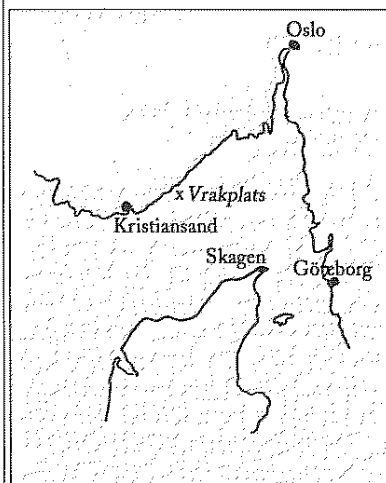
Slavhandeln var en sedan länge väletablerad företeelse i Afrika -

långt före européernas ankomst. Slavarna utgjorde arbetskraft, soldatämnen och handelsvara. Både araberna i Nordafrika och kungadömena norr om Guinea på Nordafrikas västkust hade sedan 1500-talet bytt salt, koppar och textilvaror mot guld, elfenben och slavar. Även européer slutade sina liv som slavar i Afrika. Europeiska skepp kapades och besättningen såldes som slavar till Marocko, Tunisien och Algeriet. 1582 såldes enligt beräkningar inte mindre än 10 000 kristna som slavar – enbart i Algeriet.

Fredensborgs sista resa

Slavskippet *Fredensborg* var uppkallad efter Fort Fredensborg, vars ruiner ännu kan beskådas vid Ghanas kust. Hon var en fregatt som beställdes av *Danske Vestindiske og Guineiske Compagnie* och byggdes i Köpenhamn 1752-53. Hon var ca 30 meter lång, 8 meter bred och hade en besättning på 40 man. Fartygets första namn var *Cron Prindz Christian* efter prinsen som senare blev kung Christian VII. I tolv år seglade hon i den skrekantshandeln och gjorde också flera resor direkt till Västindien.

I juni 1767 avseglar hon under namnet *Fredensborg* från Köpenhamn på en resa som normalt tar ca 1,5 år. I september samma år angör hon guldkusten och ankrar upp utanför det danska fortet Christiansborg. Där blir hon kvar i 7 månader och byggs om för att kunna ta emot slavlasten. Historiska dokument vittnar också om svårigheterna att köpa upp tillräckligt många slavar. Dessutom drabbades besättningen av en feberpedemi där kaptenen, överstyrmannen och en dryg handfull

Fredensborg var ca 30 meter lång och hade sammanlagt fyra däck (skandsdäcket överst medräknat). Slavarna lastades på det näst understa däcket – mellandäcket. Längst fram i fören hade båtsmannen och timmermannen en hytt där också reservsegel, tågvirke, block mm förvarades. De manliga slavarna stuvades i det stora fyrkantiga lastutrymmet. De kvinnliga slavarna och barnslavarna förvarades längre akterut och kunde ibland få röra sig lite friare. Under mellandäcket fanns ett lastdäck där man stuvade stora vattenfat och tunnor med proviant.

Skissen är gjord efter en ritning av *Fredensborgs* mellandäck på Norska sjöfartsmuseets hemsida www.hiof.no/nsm/htmltdok/utstill/fredborg/fredborg.html

av den övriga dansk-norska besättningen avlider.

I slutet av april 1768 kan slavarna börja lastas ombord. Alla brännmärks med det Guianska kompaniets märke, ett S omslutet av ett hjärta. *Fredensborgs* last av slavar består av 144 män, 78 kvinnor, 9 flickor, 20 pojkar samt dessutom 9 manliga slavar som tjänstgjorde på däck. Detta var inte full last. Av inveneringslistan framgår det att det fanns 300 fotbojor ombord. Förtjänsten på en manlig slav var 29,3 gram guld eller 96 riksdaler.

Den avlidna kaptenen ersättes av en ny vid namn Johan Ferenz. Han skriver den 23 april 1768 i sin skeppsjournal. Kl 12.00 (midnatt) *lettede vi vårt anker i Jesu navn og gik under seil. Kl 1 hadde ankeret oppe og alle seil tilsat.*

Efter 78 dygns seglats angör *Fredensborg* Christiansted på St Croix den 9 juli. Under överfarten har ytterligare tre av besättningsmännen avlidit och dessutom 24 slavar. Detta betecknades som ett gott resultat. I 67 dygn ligger *Fredensborg* på St Croix's redd innan hon den 18 juli lättar ankar fullastad med socker, tobak, kanel, bomull och mahogny. Efter en snabb seglats på endast 57 dygn är hon tillbaka i dansk-norskt farvatten. Kaptenen beslutar sig för att gå in till Sandefjord på den norska sydkusten för att göra vissa reparationer. Efter drygt två veckor lättar man ankar för att ge sig ut på den sista korta etappen. Det skulle bli *Fredensborgs* sista resa. På eftermiddagen den 1 december förliser hon vid Tromøy utanför Arendal.

Hela besättningen klarar sig dock iland på Glitmertangen. Kaptenen bärgar snabbt skeppsdokumenterna och under de följande veckorna genomförs också försök att bärga delar av lasten, men det är ett alltför riskfullt arbete i de hårda bränningarna. Den 20 januari bryts skeppet ned och försvinner under ytan. Den minutiöst förda skeppsdagboken utgör idag ett ovärderligt vittnesbörd om den dansk-norska *trekantfarten* under 1600- och 1700-talet.

Ferenz karriär tycks inte påverkats av förlisningen. Han blir senare kaptän först på slavskippet *Christiansborg* och därefter även på det nybyggda *Fredensborg*.

Fredensborg hittas av dykare

Den 15 september 1974 återfann några norska sportdykare med Leif Svalesen i spetsen vraket efter *Fredensborg*. Vid de omfattande marinarknologiska undersökningarna som genomfördes på vrakplatsen har vraket mycket noggrant dokumenterats och en rad föremål har bärgats. Några av de intressantaste fynden visas i utställningen.

Göteborgs sjöfartsmuseum visar utställningen om *Fredensborg* till den 24 augusti. Varje lördag och söndag till den 23 augusti visas utställningen kl 13.00.

En 15 minuter lång video om slaveriets historia visas på museet vardagar kl 11.00 och 14.00 och lördagar-söndagar kl 12.00 och 14.00.

Läs mer om *Fredensborg* på www.hiof.no/nsm/htmltdok/utstill/fredborg/fredborg.html